

IV VAATUS

Purunenud ebajumal. (*L'idolo infranto*)

*Baal jääb häbisse /.../
tema ebajumalad purustatakse.*

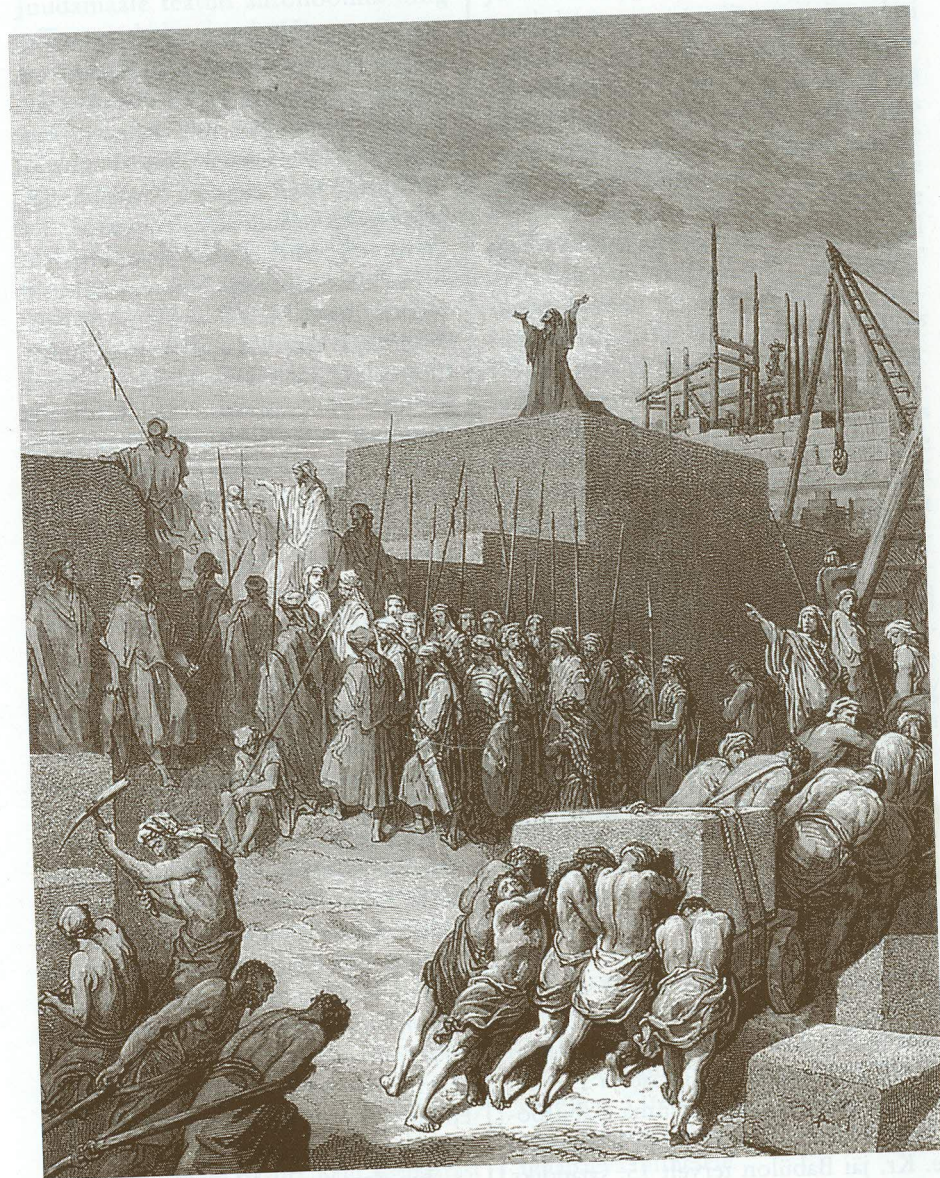
Jeremia

Kuningakoda

Nabucco on lukustatud lossi. Ta kuuleb leinamarssi ja näeb oma tütre hukkamisele viimist. Kuningas palub heebrealaste Jumalalt andestust oma pattudele ja talle antakse mõistus tagasi. Abdallo, Nabucco vana väepealik, koondab kuningale ustavad sõdalased ning läheb Fenenat vabastama.

Fenena, Zaccaria ja heebrealased on surma palge ees, kui Nabucco koos sõdalastega tuleb neid päästma. Nabucco ülistab heebrealaste Jumalat, kes andis talle tagasi mõistuse ja tütre. Ta on oma eksimusest aru saanud ja töötab juuda rahva templi uuesti üles ehitada.

Abigaille võtab mürki. Veel enne surma palub ta Fenenalt ja Nabuccolt andestust ning Jumalalt halastust.

Templi taasülesehitamine (Gustave Doré)

AJALOOLISEST JA LEGENDAARSEST BABÜLONIST

Juba iidsetest aegadest, kõigepealt Vanas Testamendis ja antiikpärimustes, on inimeste mällu kinnistunud niisugused mõisted-arhetüübid nagu rahvaste Paabel, Paabeli vangipõlv, Paabeli hoor, Paabeli torn, Semiramise rippuvad aiad, Nebukadnetsar, Belsatsar ja veel palju muudki selle kunagise maailmalinnaga seonduvat. Linn ise rajati Eufraati kallastele 3. aastatuhandel e. Kr. sumerite poolt. Koha nimeks sai Kadingirra, mis sumeri keeles tähendab "Jumala väravad". Tollal ei olnud linnakesel mingit erilist majanduslikku ega sõjalis-poliitilist tähtsust, nii et nimepaneku mõte jääb paljuski selgusetuks. Juba vaadeldava aastatuhande lõpuks langes Kadingirra korduvalt kõige erinevamate vallutajate saagiks: seda rüüstasid akadlased, amoriidid, gutid jpt. Ebastabiilsus kestis kuni amoriidi valitseja Sumuabumi troonileastumiseni. Teda loetakse I Babüloonia dünastia (1894-1595 e. Kr.) asutajaks. Sumuabumi käsul ehitati juba esimesel valitsemisaastal üles linna müürid, ja nii muutus linn ka riigi pealinnaks. Selleks ajaks asustasid paikonna valdavalt semiitide hõimud, kes linna nime tõlkisid otse sumeri keelest: bab-ili (Jumala väravad).

Dünastia kõige kuulsam valitseja Hammurapi (1792-1751 e. Kr.) saavutas esimese laialdase rahvusvahelise tähenduse. Just seetõttu hakati hiljem kreeklaste eeskujul Tigriise ja Eufraati jõgede vahelist ala kutsuma Babülooniaks. Hammurapi ajast kuni 3. sajandini e. Kr. jäi Babülon tervelt 15. sajandiks kogu Vana Idamaa majanduslikuks, poliitiliseks ja kultuuriliseks keskuseks. Piiblis on kajastatud eelkõige linna pika

ajaloo imperiaalne faas – Uus Babüloonia ajajärk (625-539 e. Kr.). Sellesse perioodi langes pärimuslikult juudi rahva nn. Paabeli vangipõlv, mis ajalooallikate põhjal (siia kuulub ka Vana Testament) on kaunis hästi jälgitav. Paabeli vangipõlve esimene laine algas 597. aasta e. Kr. jaanuaris, mil noor ja energiline Babüloonia kuningas Nebukadnetsar II (valitses aastail 605-562 e. Kr.) otsustas muuhulgas nuhelda andami maksimisest loobunud Juudamaa vasallriiki. Viimane püüdis oma huvides ära kasutada Nebukadnetsari ebaedu kokkupõrgetes egiptlastega. Juudamaa kuningas Joakim ei julgenud Jeruusalemma võimsatest müüridest hoolimata Babüloonia valdajale vastu hakata. Alandlikult, rikkalike kingituste ja suure saatjaskonnaga ilmus ta Nebukadnetsari palge ette. Sellest hoolimata neediti Joakim kettidesse ning tapeti piinarikkalt. Tema ja ta kaaslaste kehad heideti Jeruusalemma väravate ette. Juudamaa troonile pani Nebukadnetsar Joakimi 18-aastase poja Jehonia. 3023 kõrgest soost juudalast viidi pantvangidena Babüloni. Kuid maailmaisandale paistis ka sellest väheks jäävat: sama aasta märtsis pöördus ta tagasi. Tunnetades vastupanu mõttetust alistus Jeruusalemm lahinguteta. Nebukadnetsar asustas Babülooniasse ümber nii Jehonia enda koos kodakondsetega kui ka umbes 7000 sõdalast ning 1000 käsitöölist. Babüloonlaste saagiks langesid Salomoni ehitatud templi (nn. esimene tempel) ja kuningapalee aarded.

Nii algas kuulsal "Paabeli vangipõlve" esimene ajajärk, vangide üldarv küündis ilmselt ligi kümne tuhandeni. Tõenäoliselt oli see juudi rahva eliit, tema

kõige rikkam ja aktiivsem osa. Kuid suur hulk elanikkonnast (eelkõige lihtrahvas) jäi küüditamata. Nebukadnetsar säilitas Juudamaale teatud autonoomia ning määras uueks kuningaks Hosea noorema poja, Jehonia onu Sedekia. Samas aga pani rahvale peale raske andami ja Sedekia andis truudusvande, milles rangelt keelustati poliitilis-sõjaline konspireerimine Egiptusega Babüloonia vastu. Siin puutume kokku ühe minu meelest ülimalt õpetliku ajaloolis-metafüüsilise nähtusega, mis läbivalt märgib kogu juudi rahva ajalugu kaasajani välja: kompromissitus, ja/ei loogika domineerimine nii heas kui halvas. Arvatavasti ulatuvad säärase maailmahoiaku lätted monoteistliku Jahve kultuseni, mis välistas igasugused põhimõttelised järeleandmised. Tõenäoliselt oli oma osa ka rahvuslikul temperamendil. Juuda ülemkiht püüdis jätkuvalt vabaneda Babüloonia suurvalitseja ülemvõimust. Seda hoolimata ettevõtmise avantüürsusest ning poolte ebavõrdsusest. Prohvet Jeremiat, kes pidevalt hoiatas Nebukadnetsari ärritamise eest, jälitati. 589. aasta sügisel, Egiptusest saadud ässituste peale, puhkes ülemaaline ülestõus. Suvel ilmusid babüloonlaste väed uuesti Jeruusalemma alla karistusretkele, aga siis jäeti juudid sisuliselt üksi, sest selleks ajaks olid mässu tagantõhujad Egiptus ja Lüüdia saavutanud esialgsed eesmärgid ning ei rutanud sugugi otsustavalt sekkuma. Piiramine oli pikk ja halastamatu. Alles 18. juulil 586. aastal e. Kr. õnnestus piirajatel linna tungida. Nebukadnetsari käsul mõrvati Sedekia silme all tema pojad ja Juudamaa ülikud. Temal endal aga torgati välja silmad, pandi ketti ning saadeti vangina Babüloni. Sealses vanglas ta ka suri. Kuu aega pärast Jeruusalemma vallutamist alustasid babüloonlased selle sihikindlat hävitamist. Põletati maani maha või purustati

kõik hooned, kaasa arvatud Jahve tempel ja kuningapalee. Ellujäänud jõukamad elanikud küüditati Babülooniasse. Juudamaale jäid ainult kõige vaesemad, nende kasutusse anti viinamarjaistandusi ning haritavate maad. Juudamaa pidi maksma veelgi rängemat tribuuti ja ta muutus Babüloonia maailmariigi tavaliseks provintsiks. Võib nentida, et paljude tunnuste poolest vägagi sarnane sündmuste ja poliitiliste valearvestuste stsenaarium mängitakse maha veel hiljemgi – 69.-70. aastal p. Kr. "Juudi sõja" käigus ja juba Rooma impeeriumis.

Piiblist teada Paabeli vangipõlv lõppes pärast Babüloonia impeeriumi purustamist pärslaste poolt 539. aastal e. Kr. Pärsia võidukas valitseja Küros lubas Babülonis elanud juutidel ajaloolisele kodumaale tagasi pöörduda. See toimuski järgnevatel aastakümnetel. Erinevalt assüürlaste poolt 722. aastal e. Kr. vallutatud Iisraeli pealinnast küüditatud elanikest, suutsid Paabelisse asustatud juudalased siiski kohaneda uuel kodumaal. Neil õnnestus säilitada senine sotsiaal-religioosne elukorraldus ning saavutada isegi majanduslik heaolu (nimelt Babülonis süvendas osa heebrealaasi oma senist kauplemis- ja käsitööoskust). Paabelis olid elamisvõimalused niisiis talutavamad.

Kui heita kasvõi põgus pilk muinas Lähis-Ida ajaloole 6.-5. sajandil e. Kr., siis torkab silma juhtivate suurvõimude (Assüüria, Babüloonia, Pärsia) suhteliselt kiire vaheldumine, mil näiliselt tugevad ja õitsvad suurriigid ning rahvad langesid üleöö otsustusvõimelise ja julge vallutaja saagiks. Oleks kasulikum, kui see ajalookogemus pakuks mõtlemisainet ka tänapäeva inimesele.

Sergei Stadnikov

Jeremia (Gustave Doré)

Templi ehitamine

6. Ja neljasaja kaheksakümnendal aastal pärast Iisraeli laste Egiptusemaalt tulekut, Saalomoni neljandal valitsuseaastal Iisraeli üle, siivikius, see on teises kuus, hakkas ta Jehoovale koda ehitama. /.../ 7. Ja kui koda ehitati, siis ehitati see kivimurrus töödeldud kividest; ei kuulnud kojas vasaraid ega kirkaid, mitte ühtki raudriista, kui seda ehitati! /.../ 19. Koja sisemuses ta seadis korda kõige pühama paiga, et sinna asetada Jehoova seaduselaegas. 20. Kõige pühama paik oli kakskümmend küünart pikk, kakskümmend küünart lai ja kakskümmend küünart kõrge; ta kattis selle puhta kullaga. Ja ta tegi seedripuust altari. 21. Ja Saalomon kattis koja seestpoolt puhta kullaga, tõmbas kuldketid kõige pühama paiga ette ja kattis selle kullaga. 22. Ta kattis kullaga kogu koja, kogu koja tervenisti; nõndasamuti kattis ta kullaga kogu altari, mis oli kõige pühama paiga ees.

Esimene Kuningate raamat 6

Jeruusalem vallutatakse

39. /... / Juuda kuningas Sidkija üheksandal aastal kümnendas kuus oli Paabeli kuningas Nebukadnetsar ja kogu tema sõjavägi tulnud Jeruusalema vastu ja oli asunud seda piirama, /.../ 4. Aga kui Juuda kuningas Sidkija ja kõik sõjamehed nägid neid, siis nad põgenesid ja läksid öösel linnast välja mööda kuninga rohuaia teed läbi müüride-vahelise värava; väljumine sündis legendiku suunas. 5. Ent kaldealaste sõjavägi ajas neid taga ja nad said Sidkija kätte Jeeriko legendikel; nad võtsid tema ja viisid Paabeli kuninga Nebukadnetsari juurde Riblasse Hamatimaale, kes mõistis tema üle kohut. 6. Ja Paabeli kuningas tappis Sidkija pojad Riblas tema silme ees; Paabeli kuningas tappis ka kõik Juuda suurnikud. 7. Ja ta tegi Sidkija silmad pimedaks ning aheldas tema vaskahelaisse,

et viia teda Paabelisse. 8. Ja kaldealased põletasid tulega kuninga koja ja rahva koja ning kiskusid maha Jeruusalema müürid.

Jeremia 39

Juudid viiakse vangi Paabelisse

28. See on rahva arv, kelle Nebukadnetsar vangi viis: seitsmendal aastal kolm tuhat kakskümmend kolm juuti; 29. kaheksateistkümnendal Nebukadnetsari aastal kaheksasada kolmkümmend kaks hinge Jeruusalemast; 30. kahekümne kolmandal Nebukadnetsari aastal viis Nebusaradan, ihukaitsepealik, juute vangi seitsesada nelikümmend viis hinge; kõiki hingi oli neli tuhat kussada.

Jeremia 52

Nebukadnetsari hullumeelsus

28. Sõna oli alles kuninga suus, kui taevast langes hääl: "Sinule, kuningas Nebukadnetsar, üteldakse: sinult võetakse kuningriik, 29. sind aetakse ära inimeste juurest ja su asupaik on välja loomade juures; sulle antakse rohtu süüa nagu loomadele ja sinust käib üle seitse aega, kuni sa mõistad, et Kõigekõrgem valitseb inimeste kuningriigi üle ja annab selle, kellele tahab!" 30. Seltsamal silmapilgul sai see sõna tõeks Nebukadnetsari kohta ja ta aeti inimeste juurest; ta sõi rohtu nagu härjad ja ta ihu kasteti taeva kastega, kuni ta juuksed kasvasid pikaks nagu kotkasuled ja ta küüned olid nagu linnuküüned.

31. "Aga pärast selle aja möödumist, mina, Nebukadnetsar, tõstsin oma silmad taeva poole ja mulle tuli mõistus tagasi; ja ma õnnistasin Kõigekõrgemat, kiitsin ja ülistasin teda, kes elab igavesti, kelle valitsus on igavene valitsus ja kelle kuningriik püsib põlvest põlve! /.../"

Taaniel 4

NABUCCO SÜNNILUGU EHK OOPER VASTU HELILOOJA TAHTMIST

Verdi debüüt Milano *La Scalas* ooperiga *Oberto, krabv Bonifacio* (1839) oli menukas. Järgmine, koomiline ooper *Kuningas üheks päevaks*, kukkus täielikult läbi, sest helilooja kirjutas seda enda jaoks traagilisel perioodil, mil surid tema lapsed ja abikaasa. Suures masenduses töötas Verdi loometööst loobuda. Siiski, kas saatus või juhuse tahtel pidi helilooja talle määratud teed edasi käima.

Nabucco sünniloost on teada helilooja enda suu läbi:

Asusin elama Milanosse. Olin meeleheitel ja ei mõelnud enam muusika peale, kui ühel talveõhtul väljudes "Galleria De Christoforit" kohtasin Merellit¹, kes oli teel La Scalasse. Sadas tugevasti lund. Ta võttis mul käest ja palus end saata. Teel rääkis ta oma raskustest uue ooperiga: Nicolai² oli lubanud ooperi kirjutada, kuid ta polnud libretoga rahul ja ütles ära. "Kujutle vaid!" hüüdis Merelli "Solera³ libreto!" Hämmastav! Suurepäranel! Erakordne! Efektne, grandioosne, dramaatilised situatsioonid ja kaunid värsid! Kuid see põikpäine helilooja nimetas seda lootusetuks libretoks!" Vahepeal olime jõudnud teatrisse; Merelli surus Solera libreto mulle pihku ja käskis läbi lugeda.

Teel koju tundsin mingit seletamatut sügavat kurbust, ängistust, mis pigistas mu südant. Kodus viskasin käsikirja pahaselt lauale, kukkudes see avanes ja

paratamatult libisesid mu silmad üle ridade: Va, pensiero, sull'ali dorate⁴. Lugesin edasi, tekst avaldas mulle sügavat muljet, kuid otsus mitte kunagi enam kirjutada sundis mind libretot sulgema ja magama heitma. Aga sellest polnud kasu, "Nabucco" oli haaranud mu mõtted. Tõusin üles ja lugesin libretot mitte üks ega kaks, vaid kolm korda, nii et hommikuks oli see mul peas.

Järgmisel päeval, kui Verdi tahtis käsikirja Merellile tagastada, surus impressaario selle helilooja taskusse ning lükkas ta uksest välja käsuga sellele muusika kirjutada.

Verdi asus tööle. Väikesed lahkkelid tulid ette libretist Temistocle Soleraga, kes temperamentse ja isepäise inimesena ei talunud nõuandeid. Asi läks isegi nii kaugele, et Verdi lukustas ta tuppa ja enne lahkuda ei lubanud, kui III vaatuse Fenena-Ismaeli armastusduett oli asendatud Zaccaria ettekuulutusega. Siiski hindas helilooja Solerad väga ja on öelnud, et temast oleks saanud parim libretist, kui ta pisut püsivam oleks olnud. Solera tekstidele on Verdi kirjutanud veel kolm ooperit: *Lombardlased esimeses ristisõjas*, *Jeanne d'Arc* ja *Attila*.

Nabucco libreto aluseks on Vana Testamendi prohvet Jeremia raamat. Ooperi tegelastest vastab prohvet Jeremiale heebrealaste ülempreester Zaccaria; peategelase Nabucco prototüüp

¹ Bartolomeo Merelli (1794-1879) - itaalia libretist ja Milano *La Scala* ning Viini *Kärntnerthor-Theater*'i impressaario

² Otto Nicolai (1810-49) - saksa helilooja ja dirigent

³ Temistocle Solera (1815-78) - itaalia libretist ja helilooja

⁴ *Va, pensiero, sull'ali dorate* - esimene rida III vaatuse Orjadekoorist: *Lenda mõte kuldseil tiirul*

Giuseppe Verdi *Nabucco* kirjutamise ajal (Franco Abbiati)

NABUCCO SÜNDILUGU ENK OOPER VÄRKOOLAJA TAHTMIST

Giuseppina Strepponi (anonymus)

on ajalooline isik Nebukadnetsar II ⁵, Babüloonia kuningas 604-562 e. Kr., kes hävitas Jeruusalemma 586 e. Kr. ja viis juudid Paabeli vangipõlve. Solera on kasutanud libreto jaoks kahte allikat: Auguste Anicet-Bourgeois' ja Francis Cornu näidendi *Nabuchodonosor*, mis kirjastati ja lavastati 1836. aastal Pariisis ning Antonio Cortesi 5-vaatuselist balletti *Nabucodonosor*, mis põhines prantsuse näidendil, ja lavastati *La Scalas* 1838. aastal.

1841. aasta sügisel viis Verdi lõpetatud partituuri Merellile. Kuigi repertuaar oli järgmiseks hooajaks juba valitud ja impressario ei olnud uuest ooperist momendil huvitatud, suutis helilooja oma tahte läbi suruda ning *Nabucco* võeti kavas. Triumfaalne esietendus originaalpealkirja all *Nabucodonosor* (hiljem lühendati see lihtsuse huvides *Nabuccoks*) toimus 9. märtsil 1842. aastal Milano *La Scalas*. Esimene Abigail oli Giuseppina Strepponi, Verdi hilisem abikaasa, ja Nabucco astus üles Giorgio

Ronconi, äsja esilekerkinud noor võimekas bariton. Sel hooajal etendati *Nabuccot* 8 ning järgmisel veel 57 korda. Piibli teemad ei olnud katoliiklikus Milanos nii skandaalsed kui protestantlikus Londonis, kus piibli süzheed laval näidata ei lubatud, seetõttu nimetati 1848. aastal Londonis *Nabucco* ümber *Ninoks* ja 1850. aastal *Covent Gardenis* mängiti seda *Anaio* nime all.

Üleõokuulsus ei tähendanud Verdile palju, kuid tänu sellele sai ta ära maksta võlad ja mis kõige tähtsam - elule tekkis uus mõte. Ta leidi end jälle inimeste keskel, nendega kohtumas ja suhtlemas. Tänu *Nabuccole* avanesid talle paljud ukсед Milano haritlasringkondades. Sel ajal sõbrunes ta perekond Maffeidega, kellele kuulus üks olulisemaid salonge, kus kogunes linna intelligents.

Nabucco, sündinud saatuse tahtel ja peaaegu vastu helilooja tahtmist, sai Verdi uue elu lähteks ja ta ise on märkinud: "Võib öelda, et selle ooperiga algas mu kunstnikutee".

⁵ Nebukadnetsari teemat on käsitletud veel Benjamin Britten ooperis *The Burning Fiery Furnace* ja eesti heliloojatest ainukesena Juhan Jürme oratooriumis *Nebukadnetsar*.

ORJADEKOORI SEOSEST AJALOOGA

Nabuccol on Verdi varaste ooperite hulgas eriline koht. Kuid tegelikult võlgneb *Nabucco* suure osa oma kuulsusest III vaatuse Orjadekoorile, milles vangipõlves elavad juudid igatsevad oma kodumaa järgi:

*Va, pensiero, sull'ali dorate;
Va, ti posa sui clivi, sui colli,
Ove olezano tepide e molli
L'aure dolci del suolo natal!*
(Lenda mõte kuldseil tiivul
ja peatu küngastel,
kus puhuvad vabad
ja mahedad kodumaa tuuled.)

Ka Verdile sai just see tekst algtõukeks komponeerimist jätkata. Mis põhjustas selle koori tohutu populaarsuse, kas ainult *Va, pensiero* kaunis meloodia? Erilise tähelepanu põhjuseks on kindlasti ka 19. sajandi keskpaiga Itaalia sotsiaal-poliitiline situatsioon.

Juba sajandeid oli Itaalia killustatud paljudeks väikesteks riikideks, mis Viini kongressiga (1814-15) sattusid sõltuvusse Austriast. Keelati suured rahvakogunemised, kuid ooperiteatrid ning kohvikud jäid avatuks ning olid ühed olulisemad kohtumis- ja suhtlemiskohad. 1815. aastal sai alguse rahvusliku taassünni liikumine - *risorgimento*⁶. Vabadusvõitluse tõusulaine juhtus ajale, mil Verdi alustas oma loometegevust ja tema ooperid andsid rahvale võimaluse väljendada oma igatsust ühtse Itaalia järgi.

Va, pensiero kerkis esile paljudest kooridest, mis kirjutati 1840ndatel, sest

ta ei sarnanenud oma eelkäijatele: peamiselt unisoon, aeglane tempo, hümnilik iseloom, ilma keerukate rütmifiguurideta, 4-taktilised fraasid. Nende omaduste tõttu on see koor kiiresti meelde jääv. Kuid mis kõige tähtsam, kui publik nägi ja kuulis lugu juutidest Paabeli vangipõlves, nende kannatustest ja kodumaa-igatsusest, samastas ta end nendega ning seostas oma riigi olukorda ooperis toimuvaga. Pole põhjust arvata, et Solera ja Verdi teadlikult õhutasid rahvuslikku tunnet *Nabuccos* ning rõhutasid seost Itaalias valitseva korra ja Jeruusalemma sündmuste vahel. Aga samuti pole kahtlust, et Verdi poolehoid kuulus kindlalt rahvuslikule liikumisele. *Nabucco* rahvuslik-poliitiline vaimsus oli ilmselt instinktiivne ja tulenes üldisest valitsevast õhkkonnast.

Kohe esietendusel liigutas *Va, pensiero* meloodia publikut, tõusti püsti ja koori korrati, kuigi see oli Austria võimude poolt rangelt keelatud. Orjadekoor levis kiirest üle maa ja varsti laulis seda iga itaallane. Verdi enda nime kasutati poliitilise võitluse akronüümina (V.ittorio E.mmanuele, R.e-D.'Italia). Ta oli esimese itaalia parlamendi saadik 1861. aastal ja valiti senaatoriks 1874. Orjadekoorist sai *risorgimento* hümn ja ühtse Itaalia riigi ihaluse väljendaja. Hiljem kujunes see itaalia rahva hümniks, mis kõlas ka viimasel hüvastijätul Verdiga.

Juudid Paabeli vangipõlves (Eugène Médard)

⁶ *risorgimento* (it. k.) - taassünd